

Having reviewed this topic it can be stated that over the course of a hundred and fifty years the focus has shifted from ghosts in mansions and vertical horror, as was the case in the Victorian period, to “ghosts” within the human mind and horizontal horror. Despite the changes in the interior and décor of the house, readers are no less frightened; on the contrary, Victorian maximalism has now been replaced by a modern, implausible artificiality that offers no clear answers and only causes confusion. Contemporary horror proves that it is impossible to escape the uncanny – it changes, but always remains just as dark.

ЛІТЕРАТУРА

1. Freud S. Das Unheimliche [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.gutenberg.org/ebooks/34222> (дата звернення: 05.04.2026).
2. Murphy B. M. The Suburban Gothic in American Popular Culture [Електронний ресурс]. URL:
3. <https://www.scribd.com/document/904591410/The-Suburban-Gothic-in-American-Popular-Culture-Bernice-Murphy> (дата звернення: 05.04.2026).
4. Stoker B. Dracula [Електронний ресурс]. URL:
5. <https://www.gutenberg.org/files/345/345-h/345-h.htm> (дата звернення: 05.04.2026).
6. Vidler A. The Architectural Uncanny: Essays in the Modern Unhomely [Електронний ресурс]. URL:
7. <https://www.scribd.com/document/293090727/The-Architectural-Uncanny-Anthony-Vidler> (дата звернення: 05.04.2026).

*Логін Катерина
Науковий керівник – доц. Шуляк Ірина*

ГЕНДЕР ЯК СОЦІОЛІНГВІСТИЧНА КАТЕГОРІЯ

У системі соціолінгвістичних координат категорія гендеру займає важливе місце в мовознавстві сучасного часу. Це пов'язано з тим, що мова не функціонує в вакуумі; навпаки, гендерна ідентичність мовця впливає на вибір мовних засобів, способи комунікації та інтерпретацію висловлювань. Гендер як соціолінгвістична категорія виходить за межі граматичного роду та розглядається як складний соціокультурний конструкт, який відображає взаємодію між індивідом, мовою та суспільством [5, с. 15]. Переосмислення мовних норм у світлі сучасних соціальних змін, демократизації суспільних відносин і розвитку інклюзивних комунікативних практик робить лінгвістичне дослідження важливим.

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати гендер як категорію в соціолінгвістиці, простежити, як змінювалися наукові уявлення про гендер у лінгвістиці та визначити сучасні методи дослідження гендерної варіативності у мовленні.

Термін «гендер» походить від латинського *genus*, що означає «рід», «вид», «походження». У мовознавстві це поняття закріпилося за граматичною категорією іменників, яка показує, як імена поділяються на чоловічі, жіночі та середні роди. Однак семантичне наповнення терміна змінилося завдяки дослідженню феміністичної лінгвістики та соціології в другій половині 1900-х років. Розмежування термінів «стать» (*sex*) і «гендер» (*gender*) було ключовим у цьому процесі. Британська соціологиня Енн Оуклі в своїй роботі «*Sex, Gender and*

Society» (1972) чітко окреслила цю дихотомію, зазначивши, що тоді як стать визначається біологічними характеристиками людини (хромосоми, гормони та анатомія), то гендер розглядається як соціокультурний конструкт, який формується соціальними нормами, вихованням і комунікативними практиками [11, с. 158]. Цей розрив спонукав до створення гендерної лінгвістики як окремого виду досліджень.

Важливо зазначити, що сучасні дослідження відходять від твердої бінарності та розглядають гендер як різноманітність ідентичностей, включаючи небінарні, гендерфлюїдні та інші форми гендерного самовираження [3, с. 92]. Останні дослідження 2023 року підтверджують тенденцію до використання гендерно-інклюзивної лексики у сучасному дискурсі [8, с. 515]. Цей метод відповідає сучасним тенденціям розвитку соціальних наук і відображає зміни в суспільному розумінні гендеру.

У сучасній соціолінгвістиці гендер розглядається як змінна, яка змінюється віком, освітою, соціальним класом, етнічною приналежністю та сексуальною орієнтацією, а не як статична бінарна опозиція «чоловіче – жіноче» [13, с. 45]. Такий інтерсекційний метод дозволяє врахувати складність соціальної ідентичності мовця та уникнути спрощеного розуміння гендеру. У своїй фундаментальній роботі «Language and Gender» (2013) Пенелопа Екерт та Саллі Макконел-Гінет підкреслюють, що гендерні відмінності у мовленні не є універсальними; вони залежать від конкретного соціального контексту та спільноти практики [5, с. 78]. Дослідники стверджують, що оскільки гендери взаємообумовлюють і переплітаються в процесі комунікації, їх не можна розглядати окремо від інших соціальних категорій.

Еволюція розуміння гендеру в лінгвістиці пройшла кілька етапів, кожен із яких запропонував власне трактування цієї категорії та зробив вагомий внесок у розвиток галузі. Одним із перших підходів стала так звана дефіцитна модель (Deficit Model), концептуальні засади якої були представлені у праці *Language and Woman's Place* дослідниці Robin Lakoff (1975). Дослідниця вважала, що жіноче мовлення відображає підлегле становище жінок у суспільстві та відрізняється від чоловічої традиції [9, с. 54]. Лакофф виділила такі риси жіночого мовлення: використання підсилювачів (так, дуже), розділових питань, використання емоційних прикметників (миле, небесне) та уникнення неприємної лексики. Незважаючи на те, що деякі положення стали застарілими, це дослідження продовжує бути важливим для розуміння історії розвитку галузі та відкрило шлях до системного вивчення гендеру в мові [9, с. 23].

Наступним етапом у розвитку гендерних досліджень у лінгвістиці стала модель домінування (Dominance Model). Представники цього підходу, зокрема Don H. Zimmerman та Candace West, вважали, що гендерні відмінності у мовленні зумовлені передусім патріархальною структурою суспільства та асиметрією владних відносин між чоловіками і жінками [14, с. 130]. У важливій статті «Досягнення гендеру» (1987) Вест і Циммерман стверджували, що гендер не є постійною характеристикою особистості, а «виконується» соціальними взаємодіями, такими як мовленнєві практики. Емпіричні дослідження, проведені

протягом цього періоду, показали, що чоловіки частіше перебивають співрозмовників, контролюють зміну теми та частіше контролюють тривалість висловлювань у змішаних групах.

Подальший розвиток гендерної лінгвістики пов'язаний із моделлю відмінностей (Difference Model / Cultural Model). У праці *"*You Just Don't Understand*"* дослідниця Deborah Tannen запропонувала розглядати чоловіків і жінок як представників різних субкультур, кожна з яких характеризується власними комунікативними нормами та стилями мовленнєвої поведінки [12, с. 78]. Дослідниця визначила різницю між розмовами про повідомлення (чоловічий стиль, спрямований на передачу інформації та збереження статусу) і розмовами про повідомлення (жіночий стиль, спрямований на встановлення емоційного контакту та близькості). Зважаючи на те, що він простий і практичний, цей метод був широко поширений [4, с. 56]. Однак його критикували за надмірне узагальнення та ігнорування владиних відносин між гендерами.

Конструктивістський підхід (Constructivist Approach) втілює Джудіт Батлер, згадуючи перформативність гендеру у роботі *«Gender Trouble»* (1990) [2, с. 33]. Згідно з цією ідеєю, гендер є мовленнєвою практикою та повторюваними діями, а не внутрішньою сутністю особистості. Коли використовується цей метод, гендер можна розглядати як динамічний процес замість фіксованої категорії, що відкриває нові двері для лінгвістичних досліджень.

У лінгвістичних дослідженнях гендеру використовуються більш гнучкі методи, а не бінарні моделі. Гендерні стилі слід розглядати як ресурси, які мовці використовують залежно від обставин, а не як статичні категорії, як наголошує Дженніфер Коутс у третьому виданні праці *«Women, Men and Language»* (2015) [4, с. 89]. Питання ввічливості та гендерних стратегій комунікації детально аналізує С. Міллс, зазначаючи вплив соціальних норм на вибір мовних засобів [10, с. 45]. Це означає, що люди можуть використовувати різні способи спілкування в різних соціальних контекстах. Наприклад, жінка, яка займає керівні посади, може ефективно керувати людьми за допомогою «чоловічих» методів домінування, тоді як у родинному колі вона може повертатися до традиційних «жіночих» патернів. Крім того, Коттс зазначає, що відмінності між чоловіками та жінками в мовленні значно менші, ніж відмінності між людьми в одній гендерній групі [4, с. 112].

Пенелопа Екерт придумала ідею «спільноти практики» або «спільноти практики», яка є важливою частиною сучасного розуміння гендеру. Розглядаючи цю стратегію, можна уникнути надмірного узагальнення та розглядати гендерну поведінку в рамках певних соціальних груп [6, с. 465]. Згідно з цією теорією, приналежність до статті не є єдиною причиною визначення мовних варіантів; натомість участь у конкретних соціальних групах, які мають спільні цілі та практики. Наприклад, жінки-керівники можуть використовувати різні мовні стратегії, ніж жінки-домогосподарки. Це може статися не через їхню біологічну стать, а через різні соціальні ролі та очікування, пов'язані з їхньою професійною діяльністю [5, с. 145]. Цей підхід може пояснити, чому стиль чоловіка-науковця може бути ближчим до стилю жінки-науковця, ніж до

стилю чоловіка-робітника на заводі.

З кінця 1990-х років гендер як соціолінгвістична категорія активно досліджується в українському мовознавстві. У статті «Мова і суспільство» Лариси Масенко стверджується, що гендер у мові є «відображенням соціальних ролей чоловіків і жінок, закріплених у мовній картині світу» [1, с. 45]. Дослідниця підкреслює, що мовна система не є нейтральною, а відтворює соціальні ієрархії та стереотипи. Цю думку підтримує Н. Файркло, який у рамках критичного дискурс-аналізу стверджує, що мовні практики легітимізують владні відносини [7, с. 45]. Зокрема, проблема андроцентризму мови – тенденція сприймати чоловіка як норму, а жінку як відхилення. Це проявляється у використанні чоловічого роду як родового (загального чоловічого) та асиметрії у найменуванні професій [1, с. 67]. У сучасних дослідженнях української мови спостерігаються зміни у гендерній варіативності. Ці зміни пов'язані з зміною гендерних ролей у суспільстві та збільшенням обговорення фемінізму.

Отже, гендер як соціолінгвістична категорія є складним, багатогранним феноменом, який не обмежений біологічною статтю. Він діє як дискурсивний конструкт, який постійно відтворюється в комунікації, і як соціальна змінна, що впливає на вибір мовних засобів. У світлі останніх досягнень у галузі філології конструктивістський підхід є життєво важливим для сучасного філологічного дослідження, оскільки він дозволяє розглядати гендерну ідентичність як гнучку категорію, яка відтворюється в комунікації [4, с. 245].

Згідно з аналізом теоретичних джерел, лінгвістичне розуміння гендеру змінилося від дефіцитної та домінантної моделей до сучасних конструктивістських підходів. Дослідження в даний час відходять від бінарних моделей на користь більш адаптивних методів, які враховують інтерсекціональність гендеру разом з іншими соціальними змінними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Масенко Л. Т. Мова і суспільство: постколоніальний вимір. Київ : КМ Академія, 2004. 240 с.
2. Butler J. Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity. New York : Routledge, 1990. 203 p.
3. Cameron D. The Myth of Mars and Venus: Do Men and Women Really Speak Different Languages? Oxford : Oxford University Press, 2007. 186 p.
4. Coates J. Women, Men and Language: A Sociolinguistic Account of Gender Differences in Language. 3rd ed. London : Routledge, 2015. 368 p.
5. Eckert P., McConnell-Ginet S. Language and Gender. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2013. 348 p.
6. Eckert P., McConnell-Ginet S. Think Practically and Look Locally: Language and Gender as Community-Based Practice. Annual Review of Anthropology. 1992. Vol. 21. P. 461–488.
7. Fairclough N. Language and Power. London : Longman, 1989. 241 p.
8. Jones L. Gender-Inclusive Language in Contemporary Discourse. Journal of Sociolinguistics. 2023. Vol. 27, № 4. P. 512–530.
9. Lakoff R. Language and Woman's Place. New York : Harper & Row, 1975. 135 p.
10. Mills S. Gender and Politeness. Rev. ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2018. 252 p.
11. Oakley A. Sex, Gender and Society. London : Maurice Temple Smith, 1972. 208 p.
12. Tannen D. You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation. New York : William Morrow, 1990. 316 p.
13. The Handbook of Language, Gender, and Sexuality / ed. by S. Ehrlich, M. Meyerhoff, J. Holmes. 2nd ed. Wiley-Blackwell, 2014. 624 p.
14. West C., Zimmerman D. H. Doing Gender. Gender & Society. 1987. Vol. 1, № 2. P. 125–151.